

't Seghen Waert

Historisch Genootschap Oud Soetermeer
jaargang 38 nr. 3, 2019

Historisch Genootschap

Oud Soetermeer

Contact

Dorpsstraat 132, 2712 AN Zoetermeer, tel. (079) 319 06 83

info@oudsoetermeer.nl

Ledenadministratie en bezorging: ledenadministratie@oudsoetermeer.nl, tel. (079) 331 58 28

Dagelijks bestuur

dhr. J. de Rooter, voorzitter@oudsoetermeer.nl, tel. 06 21265975

Secretaris: vacature, secretaris@oudsoetermeer.nl

dhr. P.A. Bekking, penningmeester@oudsoetermeer.nl, (079) 341 94 90

Werkgroepen en commissies

Activiteitencommissie: activiteitencommissie@oudsoetermeer.nl, tel. (079) 351 70 47

Archeologische Werkgroep: awz@oudsoetermeer.nl

Werkgroep Collectie: collectie@oudsoetermeer.nl

Commissie Historisch Erfgoed: che@oudsoetermeer.nl

Genealogische Werkgroep: gwz@oudsoetermeer.nl

Leesgroep Lastige Letters: paleografie@oudsoetermeer.nl

Filmwerkgroep: wbbg@oudsoetermeer.nl

Bankrekeningnummers

Contributie: NL 68 ABNA 06 13 09 20 07

Giften: NL 65 ABNA 06 13 09 83 66

Colofon

Uitgave: Historisch Genootschap Oud Soetermeer; ISSN: 1384-7260

Redactie: P. Drapers, R. Grootveld, R. Tousain, T. Vermeulen

redactie@oudsoetermeer.nl

Vormgeving: R. Tousain

Afbeeldingen zijn afkomstig uit de collectie van Oud Soetermeer, tenzij anders vermeld.

www.oudsoetermeer.nl

Omslag

Politiebureau en brandweerkazerne (foto: Ad Jansen)

**Van Herwijnen
Outdoor Store**

*Dorpsstraat 66
anno 1908*

vrijtijdskleding
wandelschoenen
bergschoenen
tenten

**van
Herwijnen**

dartsport
schietsport
campingaz dealer
kampeerartikelen

Dorpsstraat 66 - Zoetermeer - Telefoon (079) 316 35 51 - www.herwijnenzoetermeer.nl

INHOUD

Geef de toekomst een verleden

2

Karen Kranen, Ad Jansen, Wouter Reitsma, Paul Schoenmakers en Mieke Sipkes

Zoetermeer heeft meer dan honderd monumenten. Zestien daarvan hebben het predicaat 'Rijksmonument'. Er zijn slechts enkele monumenten die na 1940 zijn gebouwd. De jongste in de lijst is de woning aan de Juliana-laan 1, die in 1956 werd gebouwd door de Gebr. Hurman.

In de jaren na WO II zijn er gebouwen afgebroken of zodanig verbouwd dat het oorspronkelijke gebouw niet meer herkenbaar is. Thans heeft de opvatting post gevat dat er ook moderne gebouwen zijn die wellicht de status van monument verdienen. Bij het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap is er de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed die zich hier mee bezig houdt, maar ook op regionaal en plaatselijk niveau is er aandacht. Zo heeft de Zoetermeerse gemeenteraad in 2018 bepaald dat er een inventarisatie van panden met een cultuur-historische betekenis moet plaatsvinden. Hiervoor moet worden samengewerkt met Oud Soetermeer.

De Commissie Historisch Erfgoed heeft nu drie panden en complexen onderzocht en beschreven. Dit artikel is gebaseerd op hun werk.

Candace, de eerste Papoea in Nederland en in Zoetermeer

17

Gertjan Moers

Honderdvijftig jaar geleden trok iemand die niet 'uit het dorp' kwam al de aandacht van de inwoners van Zoetermeer en Zegwaard. Als hij of zij dan uit een ander land kwam en een vreemde taal sprak zal het wel het gesprek van de dag zijn geweest, bijvoorbeeld toen de Spanjaard Antonio Aguilar zich in 1877 hier vestigde. Uitzonderlijk en opzienbarend moet het dan ook geweest zijn toen in 1876/1877 Candace, een meisje uit Nieuw Guinea in de dorpen rond wandelde.

Hoe zij hier kwam en waar zij enige tijd woonde, leest u in het artikel van Gertjan Moers.

Geef de toekomst een verleden: jonge bouwkunst in Zoetermeer

Ad Jansen, Karen Kranen, Wouter Reitsma, Paul Schoenmakers en Mieke Sipkes

Inleiding

in 2018 heeft De Gemeente Zoetermeer haar nieuwbouwplannen, "Versnellingsagenda Woningbouw" gepresenteerd. Een van de gevolgen van deze woningbouwagenda is de mogelijke sloop van bestaande gebouwen uit de beginperiode van de groeikern Zoetermeer. Bovendien is begin 2019 het masterplan "De Entree" door de gemeenteraad vastgesteld waarbij onder andere het gebied rond NS Station Zoetermeer gaat veranderen. In de motie van de gemeenteraad van Zoetermeer van 5 november 2018 is aangegeven dat er samen met het Historisch Genootschap Oud Zoetermeer gewerkt moet worden aan een inventarisatie van panden met een mogelijke cultuur-historische betekenis of waarde. Dit artikel is geschreven door leden van de Commissie Historisch Erfgoed (CHE) van het Genootschap. Zij heeft nu drie van de locaties uit deze plannen onderzocht. Dit onderzoek is de basis van dit artikel.

Het gaat hier om zogenaamde "Post (19)65" bouwkunst. De Rijksdienst voor het Culturele Erfgoed (RCE) onderzoekt wat nu nog zichtbaar is in de gebouwde omgeving, hoe men hier een betekenis aan kan geven en wat hiervan van belang is om te bewaren voor de toekomst.

Ons onderzoek vertelt het verhaal van drie plekken in Zoetermeer en bekijkt deze aan de hand van enkele van de zogenaamde kwaliteiten- en waarderingscriteria uit de Handreiking Cultuurhistorie. Wij hebben ons beperkt tot het onderdeel historische (steden) bouwkunde. Het betreft hier onder andere verbondenheid met een historische gebeurtenis of ontwikkeling, stedenbouwkundige context en bouwkundige staat, het voorkomen van vergelijkbare gebouwen, het belang voor de bouwgeschiedenis of architectuurgeschiedenis, of kenmerkend voor een periode of stijl. Het betreft het voormalige Monuta gebouw aan de Van Aalstlaan 24 in Palenstein, het complex aan het Kinderen van Versteegplein in Driemanspolder en het politiebureau en de brandweerkazerne aan het Burgemeester Wegstapelplein 1 en de Brusselstraat 4 in het Stadshart.

Groei

De Tweede Kamer besloot in 1962 om Zoetermeer als overloopgebied van Den Haag aan te wijzen. De term groeikern werd vanaf 1972 gebruikt. De stad zou uitgebreid worden en groeien van de toen aanwezige bijna 10.000 inwoners naar een stad met 100.000 inwoners. Het Structuurplan Zoetermeer uit 1965 zou pas in 1968 worden vastgesteld. Voor Driemanspolder en Palenstein werden vooruitlopend op het Structuurplan deelplannen gemaakt, zodat in 1966 begonnen kon worden met de bouw. Het stedenbouwkundig ontwerp van de wijken Palenstein en Driemanspolder bestond uit laagbouw aansluitend op het dorp en hoge blokken langs de randen van de wijk. Deze grootschaligheid is kenmerkend voor de jaren zestig.

In de jaren zeventig ontstond een reactie op de grootschaligheid en werd laagbouw en kleinschaligheid belangrijk. De twee onderzochte projecten in Palenstein en Driemanspolder zijn aan de rand gebouwd van de wijken. Het Politiebureau met brandweerkazerne was juist het eerste gebouw in een nog leeg gebied. Met de bouw van het Stadshart is pas in 1980 begonnen.

Monuta rouwcentrum in de wijk Palenstein

Palenstein is een van de eerste wijken van de groeikern, gerealiseerd vanaf 1966 tot rond 1971. De wijk is aangelegd in de vroegere Palensteinse Polder, een in 1759 drooggemalen polder. Tijdens het ontwerp en aanleg van de wijk in de jaren zestig is geen rekening gehouden met oude structuren in de polder. Deze structuren zijn aan drie zijden langs de rand van de wijk nog wel herkenbaar. Langs de noord- en noordwest kant zijn twee grote rondwegen aangelegd, de Du Meelaan en de Van Aalstlaan. Via deze wegen was de hoogbouw aan deze zijde van de wijk toegankelijk. Deze hoogbouw werd ontworpen volgens de opvattingen van de jaren zestig: grootschalige repeterende rechthoekige blokken, industrieel gebouwd. De rondweg aan de dorpszijde ontsloot de laagbouw in de wijk. Voorzieningen zoals scholen en winkels waren aan de binnenzijde van het gebied gepland waar de flats en de laagbouw samenkwamen. Bijzondere bebouwing had in de plannen de categorie Z gekregen. Hieronder viel het, in 1969-1970 gerealiseerde en in 2001 gesloopte, kerkelijk centrum Het Kruispunt. Het plan voorzag niet in gebouwen aan de noordzijde. Het gebied ten noorden van de Van Aalstlaan werd aangemerkt als park. Het PTT-gebouw op nummer 20 uit 1970 stond ook niet in de plannen.

Het Monuta gebouw aan de Van Aalstlaan

Rouwen buitenshuis

Door het wonen in de hoogbouw in Palenstein was het niet meer mogelijk om thuis afscheid te nemen van een overledene, zoals gebruikelijk was in Zoetermeer. In de jaren zeventig was men bovendien steeds minder gebonden aan een kerk. Ruimtes om gedurende een periode afscheid te kunnen nemen bij begraafplaatsen waren er niet. De aula was bedoeld voor de dag van de begrafenis. Een rouwcentrum voorzag dan ook in een behoefte aan een ruimte om 24 uur per dag afscheid te kunnen nemen van de overledene. Hiervoor moesten buiten openingstijden een aparte toegang en meerdere aparte rouwkamers beschikbaar zijn.

De opdrachtgever voor de bouw van een rouwcentrum in Palenstein was de Stichting Monuta te Apeldoorn. Deze organisatie kwam voort uit een Christelijke Coöperatieve Vereniging opgericht in 1923. Het doel van deze vereniging was om de begrafenis van leden te verzorgen. Om te kunnen voldoen aan de groeiende vraag heeft Monuta rouwcentra laten bouwen in nieuwbouwwijken in heel Nederland.

Het rouwcentrum in Zoetermeer is in 1976 gerealiseerd naar een ontwerp van de architect Nic van der Stelt.

*Ingang Monuta gebouw met links achter de muur voorzien van siermetselwerk
(Foto Karen Kranen)*

*Siermetselwerk links van de ingang
(Foto Karen Kranen)*

Omdat het gebouw zichtbaar was vanaf de omringende hoogbouw is het ontworpen met een 'vijfde gevel', het dak.

Rond het gebouw werd zorgvuldig beplanting aangelegd. Het veelhoekige gebouw van één bouwlaag is opgetrokken uit grote bakstenen, lijkend op de kloostermop, met een ambachtelijke uitstraling. Er is gebruik gemaakt van een zogenaamd 'wild' metselverband en subtiele details in de gevels. Herkenbaar zijn details zoals de rollaag (op hun kant gemetselde stenen)

onder de dakrand en de rollaag boven de vensters. Glasstroken langs de verhoogde dakvlakken voorzien het interieur van daglicht. De aula heeft een decoratieve glasgevel. Het interieur is sober en afgewerkt met een houten plafond. Het gebouw is in 1993 door de architect aangepast. Ten tijde van dit onderzoek ziet het gebouw er nog goed verzorgd uit. Sinds het vertrek van Monuta wordt het tijdelijk gebruikt

door enkele organisaties in afwachting van de plannen van de nieuwe eigenaar, de Gemeente Zoetermeer. De architect, Nic van der Stelt, was een in Amersfoort wonende architect die vanaf de jaren zestig actief was. Hij heeft, vanuit een christelijk gezichtspunt, diverse kerken ontworpen, waaronder de Kandelaar te Amersfoort in 1972. Bovendien heeft hij, in samenwerking met Monuta vanaf de jaren zeventig rouwcentra ontworpen, zoals in 1975 in Bunschoten-Spakenburg en in 1982 te Gouda. Deze rouwcentra zijn steeds uniek vormgegeven.

Hij heeft zich laten inspireren door de ambachtelijke baksteenbouw van Berlage en de in de jaren zeventig opkomende vormentaal van de antroposofische bouw van Ton Alberts. Zijn rouwcentra zijn kleinschalig opgezet, veelhoekig en voorzien van een opvallend dak. Opvallende aspecten in zijn gebouwen zijn verder de verschillende vormen van de vensters en siermetselwerk. Voor de glaskunst in zijn gebouwen werkte hij samen met kunstenaars en de firma van Tetterode in Hoevelaken.

Het rouwcentrum is het behouden waard. Het gebouw vormt door zijn kleinschalige ambachtelijke vormgeving en uitvoering een groot contrast met de grootschalige, industriële hoogbouw uit de jaren zestig. De bouwstijl, kleinschalig, met inspiratie uit de ambachtelijke bouw en de antroposofische bouw herinnert sterk aan de veranderde opvattingen over grootschalige bouw in de jaren zeventig. Dit gebouw vertelt een stukje sociaal-culturele geschiedenis.

Wand in de aula van rouwcentrum Monuta (Foto Karen Kranen)

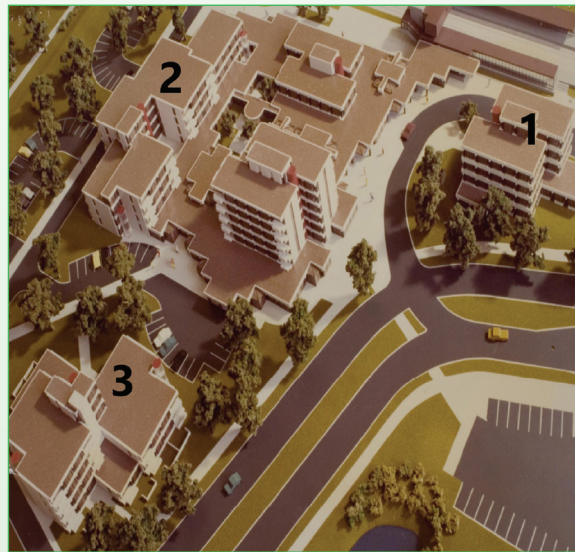

Complex aan het Kinderen van Versteegplein

Het KvV-complex bestaat uit drie onderdelen: een kantoor oorspronkelijk van Make-laardij Hopman dicht bij het station, het voormalige City Hotel in combinatie met 35 appartementen, kantoorruimtes en winkeltjes en een blok met 25 appartementen dat grenst aan het Prinses Arianepark.

In 2016 zijn delen van het hotel en het Hopmankantoor verworven door De Raad Bouw B.V. uit Katwijk. Ook het vrijwel leegstaande Poortgebouw bij de Mandela-brug is in handen van De Raad B.V. en is omgedoopt tot 'Crown Business Center'.

Het Zorgringkantoor met winkeltjes en het Hopmangebouw staan al jaren leeg. De panden zijn volgens de gemeente verouderd en voorzien niet meer in de hedendaagse kantoorbehoefte. Het Hopmangebouw is door vandalisme in verval geraakt, dichtgetimmerd en aan de buitenzijde gesierd met graffiti. Door de ligging aan het stationsplein en zichtbaarheid vanaf de snelweg doen ze volgens de gemeente afbreuk aan de plek zelf en aan het te ontwikkelen Entreegebied. Door de sloop van de leegstaande panden kunnen enkele woontorens van maximaal 25 verdiepingen hoog langs de A12 worden gebouwd. Dit is een onderdeel van het Entreegebied, een plan dat voorziet in de bouw van ca 4500 woningen langs de Afrikaweg.

Maquette van de gebouwen aan Het Kinderen van Versteegplein

Modules

Het complex is eind jaren 70 ontworpen door de architect Wout Ellerman van Bureau Lucas en Niemeijer in de structuralistische traditie. Dit is een bouwwijze waarbij de gebouwen zijn gebouwd op een raster, met een aaneenschakeling van telkens dezelfde modules. De sociale relaties tussen mensen zijn het uitgangspunt en het gebouw moet de interactie tussen de gebruikers stimuleren. Dat is het uitgangspunt voor de plattegrond en voor de detaillering van het gebouw. Ellerman had eerder kennis gemaakt met het werk van de architect Hertzberger. Deze bouwde onder andere het kantoorgebouw van Centraal Beheer in Apeldoorn dat wordt beschouwd als de icoon van het structuralisme. Het bureau van Lucas en Niemeijer was bij de bouw betrokken.

Deze architectuurstroming is een reactie op de grootschalige en monofunctionele bouw uit de jaren zestig. Die reactie is goed te zien bij het Kinderen van Versteegplein. Het aangrenzende deel van de wijk Driemanspolder bestaat namelijk uit

grootschalige galerijflats van 11 verdiepingen. De drie gebouwen van Ellerman zijn totaal anders. Daarbij is kleinschaligheid nagestreefd. De bouwmasa per gebouw is geleed en de bouwvolumes zijn klein gehouden. Door het gebruik van het raster is flexibele indeling mogelijk waardoor allerlei functies binnen één gebouw passen: hotel, appartementen, winkeltjes en kantoren. Het maakt ook inspringingen in de gevel, verschuiving van bouwvolumes ten opzichte van elkaar, patio's en overdekte galerijen mogelijk. Ook ontstaat er variatie in bouwhoogte binnen één gebouw. Dat is vooral zichtbaar bij het voormalige hotel dat bestaat uit laagbouw met daarop drie bouwvolumes, het hotel, appartementencomplex en kantoren.

*Laagbouw met meerdere opgaande bouwvolumes en patio aan het Kinderen van Versteegplein
(Foto Paul Schoenmakers)*

Er is veel aandacht besteed aan de overgangen van privé naar openbaar, onder andere bij winkels en entrees, bijvoorbeeld door middel van de luifels, trapjes en balkons. Alle drie de gebouwen maken gebruik van prefab betonnen gevel-elementen en balkons waardoor de herkenbaarheid en onderlinge samenhang van de drie gebouwen wordt vergroot. Samen vormen de drie gebouwen een ensemble. Maar ook stedenbouwkundig zie je het streven naar de menselijke maat. De vroegere voetgangersbrug van het NS-station sloot namelijk via het Sprinterstation direct aan op de bebouwing. Vanaf die toegang liep een overdekte passage met stationsloket en winkels naar de entree van het hotel en daarop aansluitend naar het voetpad. Daarmee fungeerde het complex ook als de OV-entree naar de wijk. In 1992 veranderde de omgeving aanzienlijk door de

bouw van 'de Poort van Zoetermeer', een kantoorgebouw waarin onder andere de FME werd gehuisvest. De loopbrug over het spoor werd vervangen door de Nelson Mandelabrug. De kleinschalige entree naar Driemanspolder werd vervangen door een grootschalige entree naar Zoetermeer via de Boerhaavelaan. De aandacht werd verlegd naar de Boerhaavelaan en het KvV-complex steekt nu nietig af tegen de glatte kantoorcolos en de Nelson Mandelabrug.

*Balkons en trapje in het KvV-complex
(Foto Paul Schoenmakers)*

Daarna trad door gebrek aan onderhoud ook het verval in. De gebouwen vervuilden en de kantoorgebouwen kwamen leeg te staan en bieden een weinig aantrekkelijk aanzicht. Het hotel is in 2013 gemoderniseerd waarbij ook de gevels ingrijpend zijn veranderd. Het beton van de appartementen is vervuild en de houten balustrades van de balkons zijn hier en daar aangetast. Het houtwerk van het appartemententorentje is grijs geschilderd en mist nu zijn karakteristieke roodbruine kleur. Het beton van de kantoren is beige geschilderd. Het voormalige Hopmankantoor is dichtgetimmerd.

Het KvV-complex vormde een ensemble van architectonische en planologische waarde maar door de verbouwing van het hotel, het verval en de situatie bij het voormalige Hopmankantoor is dat afgenomen.

De drie gebouwen vormen door hun kleinschaligheid een reactie op de grootschalige bouw in de wijk Driemanspolder. Bovendien is het KvV-complex ontworpen in de structuralistische traditie. Die ontwerpfilosofie is goed te herkennen in het gebouw en de stedenbouwkundige opzet. Ook de stedenbouwkundige opzet werkt daaraan mee; het complex is de OV-ontsluiting van de wijk. Het is bijzonder dat de drie gebouwen samen een ensemble vormen. Alles bij elkaar de moeite waard om behouden te blijven.

De loopbrug van het dubbelstation in aanbouw, 1973

Het ensemble van politiebureau en brandweerkazerne aan de Brusselstraat

Met de groei van Zoetermeer vanaf de zeventiger jaren werd het ook noodzakelijk om allengs de omvang van het (toen nog gemeentelijke) politie- en brandweercorps uit te breiden. De gemeentepolitie barstte ook uit haar voegen in het veel te krappe noodgebouw aan het Willem-Alexanderplantsoen 5a. Er was daar bijvoorbeeld maar één cel beschikbaar. Het telefoonnummer was (01790) 3440. Het alarmnummer daarentegen 3333. Een politiebureau en een brandweerkazerne met een capaciteit afgestemd op de groei naar een bevolking van 100.000 inwoners waren dringend nodig. Waar? "...in de omgeving van een nog niet opgeblazen schoorsteen".

Politiebureau en brandweerkazerne gezien vanaf de Amerikaweg (Foto Ad Jansen)

In de politieperiodiek "de Voegspijker" van 1 januari 1975 duidt commissaris van politie W. Vink de plek aan in het globaal ontwerp bestemmingplan Stadscentrum. Hij schrijft: "Pak de J.L. van Rijweg richting Stompwijk, de eerste asfaltweg linksaf, en dan ook weer de eerste asfaltweg linksaf. Aan uw linkerhand – in de omgeving van een nog niet opgeblazen schoorsteen- bevindt zich de plek waar het politiebureau is gedacht." Dit complex zou lange tijd het enige gebouw zijn in een verder (nagenoeg) leeg gebied waar in de loop der jaren het Stadscentrum in fasen zou worden gerealiseerd. Het vormde de bouwkundige aftrap van de bouw van het stadscentrum.

Met allure

In juli 1977 besluit de gemeenteraad bijna 27 miljoen gulden beschikbaar te stellen voor de bouw van het gebouwencomplex inclusief een gymzaal, die ook open was voor het publiek. Tijdens de beraadslagingen kwamen er, mede door toedoen van de onzekerheden over de rijksbijdrage, ook kritische geluiden over de hoogte van het benodigde budget. Een raadslid stelde dat als het politiebureau te duur zou zijn, dat niet zou komen door de grootte, maar bijvoorbeeld door een "veel te luxe bouw". Het is een complex met architectonische allure, aldus het betrokken raadslid. Het complex was ook in de ogen van het bestuur een bijzonder ontwerp. De eerste paal wordt in mei 1978 geslagen. De officiële opening vindt plaats op 29 januari 1981 door Hans Wiegel, de toenmalige minister van Binnenlandse Zaken.

Een markant ensemble van gebouwen

De 70'er jaren van de 20ste eeuw vormden de periode waarin in tal van nieuwe wijken zoals Palenstein, Meerzicht en Driemanspolder, vooral hoogbouw moest gaan voorzien in de grote behoefte aan woningen in de Haagse regio.

Wij hebben in de archieven geen bewijzen gevonden voor de gedachte dat de vormgeving van het politie en brandweer-ensemble zich bewust wilde verhouden tot, c.q. een reactie was op, de strakke hoogbouw in de verschillende wijken. Maar zou het markante gebouw met de zo kenmerkende rode bakstenengevel toch niet een reactie zijn op de grootschalige, functionele hoogbouw?

De toenmalige gemeenteraad vond dat politiebureau en brandweerkazerne een harmonieuze uitstraling dienden te krijgen waar dienstverlening voor de mensen zichtbaar en bereikbaar zou zijn en van waaruit de politie ook haar operationele en maatschappelijke taken efficiënt en effectief zou kunnen uitvoeren. Politie en brandweer dienden nabij de uitvalswegen van het hoofdwegenstelsel (ook wel de H-structuur genoemd), maar ook centraal ten opzichte van alle wijken en het stadscentrum te worden gesitueerd.

De gebouwen kregen verschillende gebruiksfuncties met elk specifieke eisen. Ondanks deze uiteenlopende eisen

Brandweerkazerne (Foto Ad Jansen)

Politiebureau en brandweerkazerne (Foto Ad Jansen)

diende het complex tot één harmonieus geheel te worden samengevoegd, aldus de gemeenteraad. Is de architect daarin geslaagd? Ons inziens wel.

Als het eerste gebouw in de nog verder lege kern van het stadscentrum was het gebouwcomplex geen trendsetter voor de verdere bouw van het stadscentrum. Op de tekentafel en bij bestuur én inwoners heerste wel de opvatting dat het gebouwencomplex en de later te realiseren gebouwen in het stadscentrum in samenhang dienden te worden gezien en ontworpen.

Dit uitgangspunt is gaande de bouw van de laatste delen van het stadscentrum echter wat in de vergetelheid geraakt. Momenteel oogt de verhouding van de omringende gebouwen tot politie en brandweer nogal scheef en weinig harmonieus. De maatschappelijke functie van de politie accentuerend diende de hoofdingang van het politiebureau makkelijk bereikbaar en duidelijk zichtbaar in het straatbeeld te zijn gesitueerd. Die zichtbaarheid is door onder meer de laatste renovaties en volbouwen van pleinen ernstig aangetast.

Ontwerp van de gemeentearchitect

Het politiebureau en de brandweerkazerne zijn ontworpen door de gemeentearchitect, Frans de Man, hoofd van de afdeling Architectuur en Bouwkunde van de Dienst gemeentewerken van Zoetermeer. Over ideeën en achtergronden van het ontwerp is weinig tot niets teruggevonden. Slechts af en toe werd een gerenommeerd architect de opdracht gegund om een politie- of brandweerbureau te ontwerpen.

Meestal deden gemeentelijke afdelingen dat zelf. Zo ook in Zoetermeer. Tijdens de ontwerpfase zijn meerdere werkbezoeken aan andere gemeenten afgelegd om te zien hoe politie- en brandweergebouwen waren ontworpen en functioneerden. Inspiratie is bijvoorbeeld opgedaan tijdens werkbezoeken aan Alphen aan de Rijn, Amersfoort, Dordrecht, Arnhem.

Het is uiteindelijk een markant ensemble van twee utiliteitsgebouwen geworden met een vriendelijke, uitnodigende uitstraling die wordt bewerkstelligd door de kleinschalige maatvoering, de rode bakstenen gevels, de verspringende gevels, de gesegmenteerde raampartijen, de kegelvormige glazen hal en de schuine daken, belegd met koperkleurige Eternit leien. Verder kent het ensemble een binnenplaats die functioneel is maar ook intimiteit uitstraalt. De 24 meter hoge oefentoren kan als markant herkenningspunt worden gezien. De bouwhoogte varieert van twee tot vijf bouwlagen en correspondeert met de hoogten van de later gerealiseerde nabijgelegen panden. Het is niet te dicht op de woningen gesitueerd vanwege mogelijk geluidsoverlast bij de uitoefening van de taken. Bijzonder is de gemeenschappelijk gymzaal die politie en brandweer bouwkundig met elkaar verbindt én die toegankelijk is voor het publiek. Ook op die wijze werd de toen belangrijke vermaatschappelijking van de politie tot uitdrukking gebracht.

Dit ontwerp voor politie en brandweer in één samengesteld pand is bijzonder zo niet uniek in de vele ontwerpen van utiliteitsgebouwen in Nederland. De afzonderlijke delen geven in de bedoelde samenhang een belangrijke meerwaarde ten opzichte van monofunctionele ontwerpen.

Bronnen

Algemeen

Geest, Joosje van., Architectuurgids Zoetermeer. Gemeente Zoetermeer en Stokerkade cultuurhistorische uitgeverij 2016

Handreiking Cultuurhistorie in M.E.R. en MKBA, Witteveen en Bos, RCE 2008. www.cultureelerfgoed.nl/publicaties/publicaties/2008/01/01/handreiking-cultuurhistorie-in-m-e-r-en-mkba

Motie: 1811-38 D66 - Cultuur-Historische panden inventariseren <https://ris2.ibabs.eu/Reports/ViewListEntry/Zoetermeer/a65824e6-c795-4f5f-8591-7314db9a4769>

Post 65, verder lezen over het onderzoek www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/monumenten-aanwijzen-en-afvoeren/verkennen-nieuwe-thema-s/verkenning-post-65 en www.monumenten.nl/post-65-verkenning-naar-erfgoed-uit-1965-1990 (21 juli 2019)

Rapport "Gebiedsontwikkelingsplan 2019", www.zoetermeer.nl/inwoners/ruimtelijke-ontwikkeling_46734/rubriek/entree-zoetermeer_6988.html. 28 juli 2019)

Versnellingsagenda Woningbouw (gemeenteraad 8-10-2018. Er zijn 14 locaties vastgesteld waar versneld gebouwd zou kunnen worden. www.zoetermeer.nl/inwoners/versnellingsagenda-woningbouw_48338?pk_campaign=Redirects&pk_kwd=versnellingsagendawoningbouw (22 juli 2019)

Waarderingscriteria voor bouwkunst RCE www.cultureelerfgoed.nl/publicaties/publicaties/2019/01/01/waarderingscriteria

Monutagebouw

Stadsarchief Zoetermeer: Bouwvergunning Zoetermeer, Van Aalstlaan 24 (49/1976)

Stadsarchief Zoetermeer: Plan Palenstein 1965

Eerste paal voor nieuwe kerk in Kampen. In: Nederlands dagblad 15 september 1972

Koopmans, B. De Gave Stad, Cultuurhistorische Verkenning van de wijken in Zoetermeer, Palenstein.

Gemeente Zoetermeer 2001

Kok, H.L., Thanatos, De geschiedenis van de laatste eer. Heeswijk, Drukkerij Berne bv 2005

Nieuwe belangstelling voor het werk van Berlage. In: Nederlands dagblad 8 juli 1972

Projectenoverzicht voor Monuta, ontvangen van dhr. E. Schoots. Op de lijst worden de gebouwen uitvaartcentra genoemd. Beide termen worden door elkaar gebruikt.

<https://uitvaartmedia.com/nieuw-uitvaartcentrum-monuta-ogier-in-gebruik-genomen/0217/> (20 juli 2019)

Gesprek met Eric Schoots, Schoots architecten, Amersfoort op 4 april 2019 www.stelt-schootsarchitecten.nl/

KvV-complex

Gemeente Zoetermeer: B&W voorstel 11-8-2016, Intentieovereenkomst tussen de Gemeente Zoetermeer en De Raad Bouw BV

Bosma, Koos e.a. Bouwen in Nederland 600-2000. Zwolle, Waanders 2007, pag. 627-628

Broekhuis, Demien. Architectuurdocumentatie: Gemeente Zoetermeer 2007

Eijck, A. van e.a. (red.) "Het verhaal van een andere gedachte". In: Forum 14 (1959) 7 e.v.

Ellerman, W.Th. 'De structuur van het CB gebouw. In: Wonen TABK 1 (1973) 23-24.

Heuvel, Wim J. van. Structuralisme in de Nederlandse architectuur. Rotterdam, Uitgeverij 010 1992

Koopmans, Botine. Structuralisering aan de A12, een poging tot herwaardering. In: 't Seghen Waert 33 (2014)

Stationsgebied krijgt facelift met woontorens. In: Algemeen Dagblad 28-7-2017

Uitwerkingsplan Driemanspolder Zuid 1-1977 en tijdschrift Zoetermeer Stad 1977 nr. 5 www.architectuurgids.nl (16-04-2019)

Politie en brandweer

Stadsarchief Zoetermeer: Verslag van de vergadering van de commissie voor algemene en bestuurlijke aangelegenheden 14-10-1974 (budget voor schetsontwerp door Frans de Man);

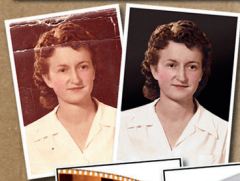
Verslag van de gemeenteraad 27-6-1977 (kredietvotatie voor de bouw)

Commissaris W. Vink in "De Voegspijker", periodiek van de Zoetermeerse gemeentepolitie, 1-1-1975

Zoetermeer Stad, diverse edities (nr. 9, juli 1976; nr. 11, september 1980; nr. 23, november 1980; nummer 4, januari 1981)

Bij **FOTO LINTHOUT** gaan uw herinneringen niet verloren!

* voor het opnieuw afdrukken
en retoucheren van foto's

* super 8 films en videobanden
overzetten naar DVD

* dia's en negatieven afdrukken
of digitaliseren

FOTO LINTHOUT
al 63 jaar dé vakfotograaf!

Dorpsstraat 68
Zoetermeer
(079) 316 3084

www.fotolinhout.nl
info@fotolinhout.nl

Overtuig uw relaties met professioneel beeld.

Luchtfotografie, interactieve 3D-modellen,
virtual tours, bedrijfsfotografie.

www.ardito.eu - 079-3436003 - info@ardito.nl

energie in beeld

ardito

HENNEKEN BV

Professionele verhuizers van huis uit.

- Particuliere verhuizingen
- Kantoor- en bedrijfsverhuizingen
- Nationale- en internationale verhuizingen
- Verhuishwinkel
- Verwarmde en beveiligde inboedel-/archiefopslag

Goudstraat 51
2718 RD Zoetermeer
Telefoon: +31 (0)79-361 13 68
E-mail: info@henneken.nl
Internet: www.henneken.nl

Van Veen
Schoenen

Dorpsstraat 83 - 2712 AE Zoetermeer - Telefoon (079) 316 31 65
www.vanveenschoenen.nl - vanveenschoenen@gmail.com

Miereakker 20
Reeuwijk
0182-300797
Dorpsstraat 103
Zoetermeer
079-3167616

Weydeland Kaas, buitenlandse kazen,
verse noten, olijven en tapenades, mooie wijnen
diverse specialiteiten

Candace, de eerste Papoea in Nederland en in Zoetermeer

Gertjan Moers

Inleiding

Vanaf de 17e eeuw kreeg de Verenigde Oost-Indische Compagnie enige zeggenschap over Nieuw Guinea, een eiland aan de oostkant van Nederlands Indië. Bij de onafhankelijkheid van Indonesië in 1949 bleef Nieuw Guinea onder Nederlands bewind. Uiteindelijk werd het in 1962 zelfstandig. In de loop der eeuwen probeerden de Nederlanders hun beschaving over te brengen (op te dringen) aan de papoeabevolking. Dat had maar mondjesmaat effect. Eén van de methoden was het sturen van zendelingen, die geacht werden het christelijke geloof te verspreiden.

Zending naar Papoea

Van de In 1859 opgerichte Utrechtse Zendingsvereniging was Jan van Hasselt één van de eerste kwekelingen. Drie jaar lang kreeg hij een (eenvoudige) opleiding in Engels, Duits, Maleis, bijbelkennis, godsdiensten en geneeskunde. Het was een orthodox protestantse opleiding, met onder meer Nicolaas Beets (auteur, dichter, predikant en hoogleraar) als één van de docenten. Samen met twee anderen werd Van Hasselt geordend, zoals dat heet, en in april 1862 werd hij uitgezonden naar Mansinam (Pulau Mansinam) in West-Papoea, Nieuw-Guinea. Dit is een klein eiland aan de Dorehbaai in het uiterste noordwesten van de Geelvinkbaai, vlak voor de kust bij de plaats Manokwari. Het gebied was in 1862 nog praktisch onbekend in de westerse wereld. Van Hasselt was inmiddels gehuwd en zijn Belgische vrouw Sylvie Hulstaert (1839-1867) ging met hem mee naar Nieuw-Guinea.

Zending Jan van Hasselt met zijn echtgenote in Mansinam (Collectie Tropenmuseum)

Het werk als zendeling

Het zendingswerk ging zeer moeizaam in Mansinam. De zendingen hadden ondanks hun opleiding een gebrekkige antropologische kennis. Het duurde drie jaar voordat zij de taal van de Papoea's spraken. Ook sloegen zij geen brug met het 'adat', het gewoonterecht in Nieuw-Guinea. De Papoea's op hun beurt, zagen de blanken aanvankelijk als opgestane geesten en wilden daarom geen contact met ze. Ze waren bang om besmet te worden. Dat beeld veranderde wel toen de Papoea's zagen dat de zendingen bomen omhakten. Dat zouden rijke geesten nooit doen, die zouden dat laten opknappen door knechten. Dus dacht men daarna dat het verschoppelingen waren die iets op hun kerfstok hadden en verbannen waren uit hun gemeenschap. Het cultuurverschil en het verschil in taal tussen de zendingen en de Papoea's bleek haast onoverkomelijk met als gevolg dat er weinig contact tussen de Papoea's en de zendingen was.

Sylvie, de vrouw van Jan van Hasselt, overleed in 1867 en werd als eerste zendelingsvrouw begraven op Mansinam. Zij werd slechts 28 jaar. Van Hasselt hertrouwde in 1869 met de weduwe van de Duitse zending Mosche, Wilhelmina Mundt.

Vier Papoeamannen, rond 1875 (Collectie Museum voor Volkenkunde A131-44)

Mansinam

Van Hasselt beklagde zich nog in 1876 over het moeizame werk op de zending: "Hoezeer ik had gehoopt dat deze bezoeking des Heeren voor de bevolking eene vreedzame vrucht der gerechtigheid had mogen voortbrengen. Doch helaas! Zulks is niet het geval geweest. Integendeel daar zij aan ons, zoo meenen zij, allerlei ziekten en ellenden, zooals pokken-epidemie, aardbeving en nu weer dysenterie te danken hebben, zoo hebben zij besloten om weer met frisschen moed de afgoden te gaan dienen."

De situatie in Mansinam was volgens Van Hasselt treurig. Hoewel de Geelvinkbaai tot de 'bezittingen' van Nederland behoorde, was er geen Nederlandse ambtenaar ter plaatse. Het gevolg was dat de bevolking "deed wat zij wil": mensenroof, slavenhandel en slavernij. Slavernij was in etappes door de Nederlandse regering afgeschaft,

maar in Nieuw-Guinea heerste het nog onafgebroken, aldus Van Hasselt.

Slavernij wordt tegenwoordig vrijwel altijd geassocieerd met de uitbuiting door blanken van mensen met een andere huidskleur. Bij de slavernij in Nieuw-Guinea

was echter geen blanke betrokken. Mensenhandel en slavernij was een triest mondiaal verschijnsel dat voorkwam (en -komt) bij veel bevolkingsgroepen over de hele wereld.

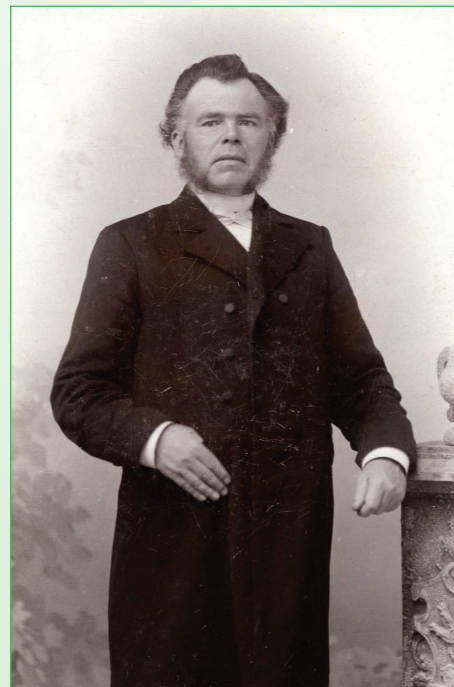
Eén van de eilanden in de Geelvinkbaai is Biak. De inwoners van Biak waren berucht om hun rooftochten. Het waren de 'Noormannen' van Nieuw-Guinea. Zij voeren met hun prauwen naar dorpen op andere eilanden en roofden daar mannen, vrouwen en kinderen. Dit soort tochten werden 'raaktochten' genoemd. De geroofde mannen en vrouwen werden als slaaf verkocht aan andere stammen of de Biakkers trouwden met de geroofde vrouwen. Men dacht er in termen van eigendom. De zendelingen kochten deze slaven vervolgens vrij, namen ze mee naar de zendingspost en bekeerden ze tot het protestantse geloof. De vrijgekochte slaven vormden daarna een kleine kern van bekeerde Papoea's, zowel op school als in de kerk.

De werkwijze van het goedbedoelde vrijkopen van slaven leverde ook kritiek op, later maar ook al in die tijd. In het begin vond men het in Nederland prachtig. Zondagsscholen en dameskransen zamelden geld in zodat in Nieuw-Guinea slaven vrijgekocht en onderhouden konden worden. Later kwam er twijfel over de doelmatigheid en zelfs of het geoorloofd was.

Een zending verwoordde het destijds als volgt: "Als die menschen zich niet bekeeren, worden wij hunne slaven in plaats, dat zij de onze zijn". Een vrije bediende kon men immers ontslaan. Maar dat kon niet met iemand die gekocht was en die men eigenlijk als kind had aangenomen. Door het 'vrijkopen' van de slaven droegen de zendelingen min of meer onbedoeld bij aan de slavenhandel. Nadat de kinderen waren vrijgekocht, waren de zendelingen verantwoordelijk voor hun opvoeding en de zorg over deze kinderen. De kinderen gingen niet meer terug naar hun eigen ouders of hun eigen gemeenschap.

Twee van die geroofde en vrijgekochte slavenmeisjes werden door Van Hasselt aangenomen en opgevoed in zijn eigen gezin. Ze kregen de christelijke namen Elli en Candace. Candace was bij haar stam in de achterlanden bij Manokwari tijdens een zogenaamde 'raaktocht' weggeroofd. Candace werd enkele keren doorverkocht en uiteindelijk vrijgekocht door Van Hasselt.

Ze kreeg toen haar naam Candace, een bijbelse naam die voorkomt in Handelingen 8 vers 27, als die van de koningin der Ethiopiërs. De naam Elli heeft een Duitse oorsprong, met een mogelijk verband met de tweede (Duitse) vrouw van Van Hasselt.

J.J. Ket (1843-1901), onderwijzer aan de christelijke school in Zegwaart 1875-1901 (Foto E. Helder, Middelburg)

Terug naar Nederland

Gedurende zijn verblijf in Nieuw Guinea maakte Van Hasselt met zijn gezin één verlofreis naar Nederland van 1875 tot 1879.

Met een prauw voer het gezin Van Hasselt, samen met hun eigen kinderen én de aangenomen kinderen Elli en Candace van Mansinam naar Ternate op de Molukken, bijna 1.000 kilometer verderop. Een tocht waar een modern schip daar nu iets meer dan twee dagen over doet. Door eerst tegenwind en daarna windstilte duurde deze tocht voor het gezin Van Hasselt maar liefst een maand waardoor ze uitgeput op Ternate aankwamen. Met een Indische mailboot voeren zij vervolgens door naar Surabaya. En vanaf daar ging de tocht met de S.S. Holland naar Nederland. In oktober 1875 kwam het schip aan in Den Helder met aan boord onder andere J.L. van Hasselt en zijn echtgenote, hun eigen kinderen én Candace, één van de twee aangenomen Papoease meisjes. Zeer waarschijnlijk was Candace de eerste Papoea die voet zette in Nederland, misschien wel in Europa. Elli bleef kennelijk in een andere zendingspost achter, mogelijk in Ternate.

Na aankomst vertoefde de familie Van Hasselt, mét Candace, eerst in Berlijn. Candace was etnografisch bijzonder omdat er in Europa weinig kennis was over Papoea's. A. Goudswaard had in zijn boek "Papoea's in de Geelvinksbai" in 1863 weliswaar een Papoea beschreven maar onderzoek naar een 'échte' Papoea in Europa was blijkbaar een buitenkans. Candace werd in Berlijn onder toezicht van professor Rudolf Virchow 'gemeten'. Virchow was de grootste Duitse arts in zijn tijd. Hij was arts, volkenkundige (antropoloog en etnoloog) en politicus, ontdekker van leukemie en de beschrijver van het ontstaan van een embolie en trombose. Maar niet alleen Berlijn stond op het programma van de Van Hasselts. Tijdens de verlofreis verbleef het gezin Van Hasselt van 14 juni 1876 tot 27 oktober 1877 ook

*Het huis van meester Ket,
Dorpsstraat 142, getekend in
1911*

Nieuw Guinea ligt naast Indonesië en vlak boven Australië. Op dit kaartfragment uit de Grote Bosatlas zien we de Geelvinkbaai met middenboven de Dorehbaai waar het eiland Manusinam ligt. Het grote eiland is Biak.

in Zegwaart. Hier woonde zijn geliefde moeder in bij de zus van Jan van Hasselt. Zijn zus, Johanna Margaretha van Hasselt (1848-1891) was, net als haar moeder, getrouwd met een onderwijzer, Jacobus Johannes Ket (1843-1901), die van 1875 tot zijn overlijden hoofdonderwijzer was aan de christelijke school in Zegwaart. In de periode dat de Van Hasselts met Candace in Zegwaart verbleven, werden zij ingeschreven in het plaatselijke bevolkingsregister. Jan van Hasselt met zijn vrouw Carolina Wilhelmina Mundt, hun kinderen Frans (1870-1939), Willem (1872-1930) en Sylvia (1874-1938). En op 12 november 1876 werd in Zegwaart nog een derde zoon geboren, Ernst.

Toenmalig gemeentesecretaris van Zegwaart, Jacob van Beek, had ook Candace in de boeken van de burgerlijke stand vereeuwigd. Voornaam: "inboorlinge", achternaam: "Candace", geboorteplaats: "Beak, N. Guinea", "zijnde datum van geboorte onbekend". Met Beak wordt Biak bedoeld. Waarschijnlijk was het eiland Biak de plaats waar Candace uiteindelijk verbleef nadat zij was weggeroofd en was doorverkocht en uiteindelijk werd vrijgekocht door Van Hasselt.

Hoe Candace Nederland zag, weten we alleen door wat Jan van Hasselt hierover later heeft geschreven. Zijn beeld zal wellicht onbedoeld wat gekleurd zijn geweest. Idealist als hij was zal hij met name hebben gezien wat hij wilde zien: een onschuldig weerloos verwilderd heidens meisje, dat hij als slaaf van de menseneters had bevrijd en die nu, bekeerd tot God, een goed leven als mens tegemoet gaat. "Het beviel Candace overal goed", schreef Van Hasselt. Ze was verwonderd dat ze in Zegwaart drie kerken zag staan. Ze begreep niet waarom christenen niet naar één kerk gingen. En ziende hoe in Zegwaart en Zoetermeer de Dag des Heeren werd ontheiligd had ze gezegd: "Dat zijn geen christenen, dat zijn Papoea's!"

De drie kerken die Candace in Zoetermeer en Zegwaart zag waren de protestantse kerk, de katholieke kerk en de remonstrantse kerk. Candace deed in Nederland belijdenis van het christelijke geloof. Dit ten overstaan van de voorzitter van de Utrechtse Zendingsvereniging, onder vertegenwoordiging van twee ouderlingen en medebestuurders. Jan van Hasselt vertaalde de vragen van de voorzitter in het Maleis. Want kennelijk sprak Candace alleen Maleis en de plaatselijke taal in Mansinam, het Biaks (destijds Noefoors genoemd).

Na hun verblijf in Zegwaart vertrok het gezin Van Hasselt in november 1877 naar Utrecht. In mei 1878 vertrok Jan van Hasselt samen met zijn vrouw, baby Ernst en Candace met het schip Salatiga weer terug naar Nederlands-Indië. Hun drie andere kinderen bleven in Nederland achter om een opleiding te krijgen. Zoon Frans zou in 1894 terugkeren naar Mansinam en het werk van zijn vader voortzetten. Hoe zagen onze voorouders Candace? Het antwoord op de vraag hoe onze voorouders iemand als Candace zagen is misschien wel te typeren door de wereldtentoonstelling in 1883 in Amsterdam. Technische vernieuwingen en exotica waren de publiekstrekkingen. Eén van die exotica was een tent met 'Surinaamsche inboorlingen'. Uit Paramaribo werden 26 Surinamers naar Amsterdam gebracht om te worden 'tentoongesteld'. Ze zaten daar als dieren in een dierentuin achter tralies in

Tijdens haar verblijf in Mansinam werkte Wilhelmina van Hasselt-Mundt met haar man aan een Noemfoors-Nederlands woordenboek dat eerdere zendingen ooit waren begonnen. Daarnaast leidde ze de zondagsschool, waar ze predikte en de ochtenddienst van haar echtgenoot besprak. Hiervoor vertaalde zij bijbelteksten, schoolboekjes, psalmen en gezangen en schreef ze liederen in het Noemfoors. Ze zette een zangclub op en de naaivereniging 'Maria Martha', om plaatselijke vrouwen naar Europees voorbeeld te leren naaien en verstellen.

Na haar dood in 1907 werd Wilhelmina van Hasselt-Mundt begraven op Celebes (Sulawesi). Op haar grafsteen staat te lezen: 'Moeder van Pappoewa'. Het Noemfoors-Nederlands woordenboek waaraan zij jarenlang heeft gewerkt, is onder naam van haar echtgenoot uitgebracht.

Özden Coşgun, Kisten van Kempen, Mundt, Carolina Wilhelmina, in: Digitaal Vrouwenlexicon van Nederland. URL: <http://resources.huygens.knaw.nl/vrouwenlexicon> (01/09/2017)

een zo natuurlijk mogelijk omgeving West-Indiër te zijn. Dagblad De Tijd verwoorde het destijds zo: "Hier zijn namelijk de beroemde, echte Arowakken boschneegers rechtstreeks uit de binnenlanden van Suriname geïmporteerd, met een ethnografisch doel! Of de ethnographie bij die etalage van menschen vlees veel voordeel zal hebben, valt ernstig te betwijfelen, maar als kermisaardigheid is het de moeite waard er een kwartje aan te verkijken." In 1883 kon je als blanke Nederlander dus voor een kwartje kijken naar een etalage van 'menschen vlees'. En de waar in die etalage waren inwoners uit Suriname.

De algemene tendens in Nederland en de rest van Europa in de 19e eeuw was dat de blanke westerse wereld superieur was over de bevolking in de koloniën. Europese landen hadden het 'recht' om 'onderontwikkelde' gebieden te veroveren en te exploiteren, vond men. Daarbij kon men de 'achtergestelde' bevolking gelijk beschaving bijbrengen en het christendom verspreiden. Zelfs de zendelingen waren overtuigd van de superioriteit van de Europese cultuur. In de beginjaren nog verzochten zij om de zending in Mansinam op te heffen: "Het is de meest verwilderde, ondankbaarste, schijnbaar meest hopeloze bodem van de ganse aarde, die onze Vereniging heeft uitgekozen. De Papoea staat op de laagste trap der mensheid, dit ras is al te verdierlijkt, zodat er niets is te planten."

De kerk te Mansinam rond 1910

(Uitgave: Utrechtse Zendingsvereniging, collectie Stichting Zendingserfgoed)

Groepsportret "inboorlingen van Suriname", tijdens de wereldtentoonstelling 1883 in Amsterdam (Photographie Francaise, Amsterdam, collectie Museum voor Volkenkunde A2-3)

Wat waren ze in Zoetermeer en Zegwaard nu helemaal gewend? De meest exotische buitenlander die hier in 1877 rondliep was de van oorsprong Spaanse pensionhouder Antonio Aguilar. Je vraagt je nu af of de Zegwaarders en Zoetermeeders ook naar Candace hebben gekeken als een exotische kermisaardigheid. Zal zij zijn nagestaard? Zal zij ook naar de kerk zijn gegaan of werd dat niet op prijs gesteld? Zullen de kinderen en misschien ook wel de volwassenen aan haar huid hebben gevoeld om na te gaan of die niet afgaf of los liet? Of lieten onze plaatsgenoten niets blijken uit respect of ontzag voor haar 'oom', meester Ket? En hoe voelde dat voor Candace? Beviel het haar werkelijk prima in Zoetermeer en Zegwaard? We zullen het allemaal nooit weten.

Terug in Nieuw-Guinea

Eenmaal terug in Mansinam trouwde Candace met een andere vrijgekochte slaaf die de christelijke naam Philippus of Filippus had gekregen. Het bleek toen ook dat de stamgenoten van de weggeroofde Candace haar sindsdien hebben gezocht en met succes! Ze hadden Candace gevonden! Candace en Filippus verlieten Mansinam en vertrokken naar haar vroegere stam in de achterlanden bij Manokwari. Filippus ging daar het evangelie verkondigen.

Nadat hun enig kind was overleden zou Filippus volgens Van Hasselt hebben gezegd: "Gegroet, mijn Johannes, de Here Jezus brengt je nu de hemel in, daar zullen we je weerzien". Maar niet alleen haar kind, ook Candace zelf werd ernstig ziek. In zijn gedenkboek uit 1888 schreef Van Hasselt al dat Candace aan een ongeneeslijke ziekte leed. Later schreef hij dat Filippus in 1890 zijn vrouw al had verloren. Rond 1888-1890 is Candace dus overleden. Hoe oud zij is geworden weten we niet. Mogelijk was zij een (tiener)meisje toen ze rond 1870 werd vrijgekocht. Dus zal zij vermoedelijk ongeveer 25-30 jaar oud zijn geworden. Ondanks haar korte leven had Candace veel meegemaakt. Ze was ontvoerd en als slavin doorverkocht. Ze werd vrijgekocht en ging een heel ander, westers, leven leiden. Ze reisde naar de andere kant van de wereld en zag onder meer Zegwaart en Zoetermeer. Terug in Nieuw-Guinea werd ze weer gevonden door haar eigen volk. Ze trouwde, kreeg een kind maar verloor dit ook weer. En na een slopende ziekte overleed ze zelf, op een veel te jonge leeftijd.

Nadat zijn vrouw was overleden keerde Jan van Hasselt in 1907 na ruim 40 jaar zendingswerk terug naar Nederland. Zijn zoon Frans zette zijn werk in Mansinam voort. Jan overleed in Hilversum in 1930, op 90-jarige leeftijd. Hij overleefde daarmee zijn collega-zendingen ruim in leeftijd.

Beeld van de Dorpsstraat uit de tijd dat Candace hier rond liep

Bronnen

- 1883 Gapen naar een etalage van menschenvlees. In: Trouw, 3 april 2013
- Baarda M.J. van. Zending H. van Dijken, zijn leven en werk op Alhamera, uitgever P.J. Milborn 1900
- Biografisch lexicon voor de geschiedenis van het Nederlands protestantisme
Brouwer, A.M. Hoe te prediken voor heidenen en Mohammedaan, Rotterdam, uitgever Wyt 1916
- Haga, A. Nederlandsch Nieuw Guinea en de Papoeache eilanden. Historische bijdrage, 1500-1883
- Hasselt, J.L. Onder de Papoea's in: Stemmen voor waarheid en vrede 13 (1876)
- Hasselt, J.L. van, Gedenkboek van een vijf-en-twintigjarig zendingsleven op Nieuw-Guinea, J.L. van Hasselt te Manisnam. Utrecht, Kemink & Zoon 1888
- Kort overzicht van de geschiedenis der zending op Nederlandsch Nieuw-Guinea, uitgegeven door de Classicale Zendingcommissie in de Classis Utrecht. Uitgever L. Masselink 1913
- Om de ziel van de Papoea. in: Reformatorisch Dagblad, januari 2005
- Roest, J.L.D. van der. Van slaaf tot evangelist, 1913
- Tijdschrift voor Neerland's Indië, jaargang 16. 1887 (2e deel)
- Veritas in de Zeeuw, Zending voor 30 jaren in: Christelijk-historisch nieuwsblad voor Zeeland, 12 mei 1896
- Zendingstijdschrift de opwekker, 75e jaargang no. 1, door F.J.F. van Hasselt, januari 1930
- www.papuaerfgoed.org
- www.rajori.nl/index.php/2016-01-09-08-34-29/zending
- www.westpapua.nl
- www.zendingserfgoed.nl

DINER & PARTYBOORDERIJ

Het Wapen van Zoetermeer

Nostalgie van "In de Drie Hooibergen"

" VOOR ELKE GELEGENHEID EEN UNIEKE LOCATIE "

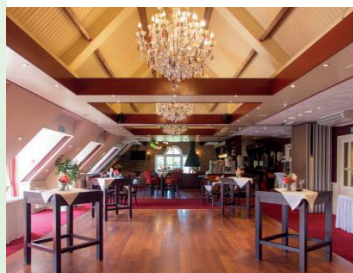
TROUWEN

FEESTEN & PARTIJEN

PRIVÉ DINER

ZAKELIJKE EVENEMENTEN

UITVAART

Wij zijn dagelijks geopend van 10.00 uur tot 15.00 uur voor bezichtigingen,
aanvragen en informatie.

 www.hetwapenvanzoetermeer.nl

 079 - 76 000 55

 Zegwaartseweg 31 | 2723 PA ZOETERMEER

 info@hetwapenvanzoetermeer.nl

't Seghen Waert wordt opgemaakt in Adobe InDesign. Wilt u de afbeeldingen NIET in de tekst opnemen, maar afzonderlijk als bijlage aanleveren in jpg-formaat van minimaal 300 dpi.

Kopij voor 't Seghen Waert 4/2019: graag vóór vrijdag 18 oktober.

De adverteerders en de hierna genoemde bedrijven maken met hun steun de activiteiten van Oud Soetermeer mogelijk.

Van As Makelaardij bv

www.van_as.nl

Bouwmarkt De Bouwhof

www.bouwhof.com

Cammeraat IJzerwaren

Eerste Stationsstr. 48,

Carrosseriefabriek Joost Lamboo bv

www.lamboo.nl

Flaire Online-diensten

www.flaire.nl

Henneken Radio en TV

www.radiohenneken.nl

Van der Slik Caravan Centrum

www.vanderslik.nl

Bode Scholten BV

www.bode-scholten.nl

Blomsma Print & Sign

www.blomsma.nl

Wilt u ook adverteren? Neem contact op met de penningmeester:
penningmeester@oudsoetermeer.nl

VERENIGINGSNIEUWS

Van de voorzitter

Op het moment dat ik dit stukje schrijf is het einde juli, volop vakantietijd en zeer hoge temperaturen. Het werktempo is lager, scholen en verschillende bedrijven zijn gesloten. De activiteiten van het Historisch Genootschap Oud Soetermeer staan voor een klein deel ook in de 'zomerstand'. Toch is 't Nieuwe Huys gedurende de gehele zomer open op de bekende openingstijden. Er is een fraaie tentoonstelling ingericht met schilderijen, tekeningen en borduurwerk van Zoetermeerse objecten gemaakt door Zoetermeerse Rembrandts.

Organisatorisch en bestuurlijk wordt er al gewerkt aan de activiteiten in het najaar. Op zaterdag 14 september is het Open Monumentendag met als thema 'plekken van plezier'. Ook dit jaar is de organisatie van dit evenement weer in handen van onze vereniging, ambtenaren van de Gemeente Zoetermeer zijn op de achterhand beschikbaar voor hulp.

Veel monumenten in Zoetermeer zijn deze dag open en ook in 't Nieuwe Huys is een tentoonstelling ingericht. Op het plein voor restaurant Class by Jofel vindt in de middag een concert plaats van het fanfarekorps Kunst en Vriendschap. Dit is de plaats waar vroeger de muziektent stond.

Op zaterdag 28 september vindt op het Marktpllein het Historisch Festival plaats, ook hier zullen we niet ontbreken.

En noteer ook onze Algemene Ledenvergadering op 23 oktober 2019, de agenda vindt U in deze aflevering van 't Seghen Waert.

Al deze activiteiten kunnen niet worden georganiseerd zonder vrijwilligers. Gelukkig hebben we er velen die hun schouders er onder willen zetten. Toch is zeker ruimte voor meer actieve vrijwilligers, meld U aan!

Jan de Ruiter

Agenda Algemene Ledenvergadering woensdag 23 oktober 2019

Locatie: 't Centrum, Frans Halsstraat 1, 2712 JS Zoetermeer
Aanvang 20.00 uur. Zaal open: 19.30 uur

1. Opening
2. Vaststelling agenda
3. Mededelingen
4. Verslag van de ledenvergadering gehouden op 24 april 2019
5. Komende activiteiten in 't Nieuwe Huys
6. Financiële stand van zaken
7. Uitreiking Jan van der Spekprijs
8. Rondvraag
9. Sluiting

PAUZE

Na de pauze zal de Filmwerkgroep een film vertonen.

Verslag Algemene Ledenvergadering op 24 april 2019

Volgens de presentielijst zijn 46 personen aanwezig in 't Centrum aan de Frans Halsstraat te Zoetermeer.

1. Opening

Voorzitter J. de Ruiter opent de vergadering en heet de leden en andere aanwezigen welkom. Hij memoreert de 70-jarige historie van onze vereniging, opgericht in januari 1949. Tevens herdenkt hij de overleden leden, met name Kees van Luijpen die actief was in de Genealogische Werkgroep. Ondanks de vergrijzende leden en vrijwilligers zetten we in op een groeiende en bloeiende vereniging.

2. Vaststelling agenda

De agenda wordt conform vastgesteld.

3. Mededelingen en ingekomen stukken

25 leden hebben een bericht van verhindering gestuurd.

4. Verslag van de ledenvergadering gehouden op 24 oktober 2018

Het verslag wordt zonder opmerkingen vastgesteld.

5. Jaarverslag 2018

Het jaarverslag wordt vastgesteld.

6. Jaarrekening 2018

De penningmeester geeft uitleg over de resultatenrekening met een positief resultaat dat aan het eigen vermogen wordt toegevoegd. De heer J. Bosman vraagt over de afschrijving van de gebouwen. Er wordt verwezen naar de toelichting. De heer E. Oskam vraagt naar de indexering van de subsidie van de gemeente: die indexeert vooral omlaag.

De heer A. Kamphuis doet mede namens de heer IJ. Feeke mondeling verslag van de bevindingen van de kascommissie. De administratie is bijgehouden in een Excel-sheet na een crash van het boekhoudprogramma. Dit was lastig voor de penningmeester en bij de controle ook voor de kascommissie. De commissie beveelt de snelle aanschaf van een nieuw programma aan en wil daarin adviseren. Zij adviseren tenslotte de penningmeester en bestuur te dechargeren voor het gevoerde financiële beleid in 2018. De leden stemmen daarmee in met applaus en stellen de jaarrekening vast.

7. Jaarplan 2020

Dit plan is op hoofdlijnen gemaakt.

De heer A. Kamphuis vraagt of wij de leeftijd van de leden kennen. Van velen weten wij dat niet maar we streven naar meer 40-plussers, die zeker in de minderheid zijn. Mevrouw T. Groen kon het document op de website niet openen. Wordt naar gekeken. De laatste vrijdag waren er wat weinig bezoekers, daar zou in het plan aan gewerkt kunnen worden. Wellicht voor passanten iets aantrekkelijks qua geluid of beeld presenteren om mensen binnen te trekken. De heer J. Boonekamp sluit zich daarbij aan, want zichtbaarheid is belangrijk, ook voor de Dorpsstraat zelf; hij wil daar graag aan meewerken. De voorzitter stelt dat er continu aandacht is voor het aantrekken van bezoekers en neemt de adviezen ter harte.

8. Begroting 2020

De wettelijk toegestane afschrijving gebouwen is er in opgenomen. De energielasten staan zuinig vermeld. De heer A. Kamphuis stelt voor de documenten jaarrekening en begroting als pdf op de website te plaatsen. Akkoord. De begroting wordt vastgesteld.

9. Verkiezing nieuw lid kascommissie in plaats van de heer IJ. Feeke.

Mevrouw L. Verhoeff wordt benoemd voor de controles over 2019 en 2020. Mevrouw M. van der Velden is reserve.

10. Benoeming bestuurslid, voorgedragen door de Redactie.

De heer T. Vermeulen zal in het bestuur vooral publiciteit en communicatie waarnemen. Hij wordt bij acclamatie benoemd.

11. Benoeming van de heer Bob Switzar tot erelid

De voorzitter noemt de criteria voor het toekennen van het erelidmaatschap: dat

de persoon lid is, minimaal 15 jaar actief en zich buitengewoon heeft ingezet voor de vereniging. Het voorgestelde erelid is al 60 jaar lid en is nog steeds actief, altijd aanwezig in 't Nieuwe Huys en altijd bereid zijn kennis te delen. De voorzitter reikt hem een oorkonde uit en daarmee is de heer Bob Switzar vanaf nu met instemming van de vergadering erelid. Hij is daarmee het derde erelid van de huidige vereniging. Bob refereert aan zijn "verleden": was ooit penningmeester, haalde onder meer op de fiets de contributie op bij de 50 leden. Hij noemt ook het museum, dat door het HGOS werd opgericht eind jaren '80, later zelfstandig werd en onlangs aan het Zuidwaarts opnieuw is geopend.

12. Rondvraag

Mevrouw B. Koopmans feliciteert het HGOS-team met de 1e prijs van de Rotary-kennisquiz die afgelopen 2 april plaats vond. Na het beantwoorden van 100 vragen kon de wisselbeker worden meegenomen.

Op een vraag stelt de voorzitter dat alle vrijwilligers zijn verzekerd bij activiteiten voor het HGOS, ook tijdens de (kortste) reis tussen thuis en een (bij het bestuur bekende en door haar goedgekeurde) activiteit.

De heer J. Boonekamp refereert aan komende activiteiten met een historische inslag: op 11 mei Molenontbijt, ten bate van de molen. Op 18 mei Oldtimerdag in de Dorpsstraat, waar het HGOS bij aansluit met de expo The Jolly Duck.

13. Sluiting

De voorzitter sluit de vergadering om 20.50 uur.

Na de pauze wordt de film The Young Ones vertoond. Niek Nieuwenhuijsen leidt de film in: het zijn de jaren '60 van een groep jongeren toen, heel persoonlijke verhalen van een aantal mensen, nu rond de 70 jaar.

Kleine Zoetermeerse Geschiedenissen

Op donderdag 28 juni kreeg burgemeester Aptroot het eerste exemplaar van het boek 'Kleine Zoetermeerse Geschiedenissen' uit handen van Ronald Grootveld. Daarna troffen alle leden van Oud Soetermeer het ook in hun brievenbus aan. Ronald memoreerde dat er heel veel informatie is over de Zoetermeerse historie. Oud Soetermeer heeft een uitgebreid archief, een bibliotheek, een grote collectie foto's, kaarten en films over Zoetermeer en er is informatie op de website Zoetermeermijnstad en op [www. Allezoetermeeders.nl](http://www.Allezoetermeeders.nl). Een samenhangend geheel op papier was er echter nog niet. Daar tracht dit boek in te voorzien. In vijftig verhalen wordt een beeld geschetst van het meer dan duizendjarige Zoetermeer. De informatie is aantrekkelijk voor iedereen die geïnteresseerd is in de geschiedenis van Zoetermeer, maar kan ook dienen als basis voor werkstukken en nader onderzoek.

In 124 pagina's vol kleurenfoto's en kaarten zijn verhalen te vinden over boeren in de het veen, het Kasteel Palenstein, de Dorpsstraat, de Zwarte Dood, het water om ons heen en de waterkraan, de polders, de Geuzen, de vele geloven en kerken, bestuur, armenzorg, spoorlijn en Sprinter, boterboeren, het dorpsleven, de Spar, de oorlogen, de opbouw van de nieuwe wijken en het vele groen in de stad.

Foto: J. Kessels

In zijn dankwoord prees de burgemeester de activiteiten van het Historisch Genootschap, waarvan dit boek weer een prachtig voorbeeld is. Hij bedacht dat het boek wellicht ook geschikt was als een soort relatiegeschenk. Hij ontmoette nogal eens wat mensen die Zoetermeer onderschatten, maar het is de derde stad van Zuid Holland! Kortom, 'Kleine Zoetermeerse Geschiedenissen' is een boek om door te bladeren, stukjes te lezen en daardoor de stad beter te leren kennen en waarderen. De historieverhalen van Zoetermeer als iconen van een oude nieuwe stad!

Het boek is te koop voor 10 euro (leden 8 euro) via www.oudsoetermeer.nl of in Dorpsstraat 132.

Hij en Zij – Historisch Festival

De laatste zaterdag van september is op de Markt en het Dobbe-eiland het Historisch Festival te beleven. Een gebied waar geschiedenis tot leven komt in riddergevechten, vogelshows, musical en bij een ontelbaar aantal ambachts- en kooplieden.

Ook Oud Soetermeer en het Stadsarchief zijn present in een grote tent, samen met de Bibliotheek. In het kader van het thema Hij - Zij zal er aandacht zijn voor het gewone leven in voorbije eeuwen: huwelijk en gezin, kiesrecht, rechtspraak, ambachtsheren- en vrouwen. Ook is er een film over het leven in de Dorpsstraat uit circa 1955 te zien. Daarnaast vertoont onder meer een sneltekenaar zijn kunsten en het Stadsgilde Zoetermeer houdt vanaf de tent rondleidingen rond de Grote Dobbe.

Nieuwe leden

We heten de volgende nieuwe leden van harte welkom:

Dhr K.S.H. van Doeland, Zoetermeer
Dhr L.W. Dubbelaar, Zoetermeer
Dhr J. Gouweleeuw, Zoetermeer
Mw M. de Graaf, Zoetermeer
Dhr P.P.M. Groenwege, Zoetermeer
Mw N. Hofman-de Snaijer, Bleiswijk
Dhr A.J.K. Klaverdijk, Zoetermeer
Mw A. Kohlen, Moerkapelle

Dhr J.G.M. Kornman, Hoogerheide
Dhr J. van Leeuwen, Benthuizen
Dhr F. Michielen, Zoetermeer
Dhr G. Mol, Zoetermeer
Mw Y. Oemar, Zoetermeer
Dhr J. Spaans, Zoetermeer
Dhr J.J. Westerman, Zoetermeer

Aanmelden als lid kan via onze website www.oudsoetermeer.nl of per post via Dorpsstraat 132, 2712 AN Zoetermeer. Vermeld uw naam, adres, geboortedatum, m/v, (eventueel) email-adres en of u zich opgeeft als lid, jeuglid (tot 18 jaar) of gezinslid (tweede op hetzelfde adres).

Wij willen u graag ook via email op de hoogte houden van interessant nieuws betreffende Oud Soetermeer. Indien u dit wilt kunt u uw email-adres doorgeven (indien nog niet eerder gedaan) aan Ledenadministratie@oudsoetermeer.nl. Graag met vermelding van uw naam en postcode.

Activiteiten en evenementen

Voor alle activiteiten kunt u zich opgeven bij mevrouw F. Brandhorst, tel. 079-351 70 47 of via activiteitencommissie@oudsoetermeer.nl. De activiteiten treft u ook aan op www.oudsoetermeer.nl.

zaterdag 14 september

Open Monumentendag met als thema: Plekken van Plezier

Opening van deze dag om 11.00 uur in de Hof van Seghwaert, de Perenboomgaard aan de Appelgaard.

zaterdag 21 september

Bustocht naar de Zaanse Schans.

Vertrek: Marijkestraat, 8.30 uur. Verzamelen 8.00 uur

Kosten: € 40.-, Museumjaarkaarthouders € 31,50

Betaling t.n.v. het HGOS, NL21 ABNA 0421255080

onder vermelding: "Zaanse Schans".

Bij onvoldoende deelname wordt de reis geannuleerd.

zaterdag 28 september

Historisch Festival

Oud Soetermeer zal samen met het Stadsarchief actief zijn op het Marktpllein.

dinsdag 5 november

Lezing/Filmavond

Locatie: 't Centrum, Frans Halsstraat 1, Aanvang 20.00 uur

Kosten: € 5,-, voorleden € 3,- Reserveren noodzakelijk

Het thema is: Ontwikkeling van natuur en groen in Zoetermeer met lezing door IVN Zoetermeer

* Dertig jaar inventarisatie van wilde planten

* Eetbare en geneeskrachtige planten

* Vogels

Na de pauze de nieuwe film "Zoetermeer in het groen".

Informatie over onze jaarlijkse bustocht

Op zaterdag 21 september houden we onze jaarlijkse busreis. Dit jaar gaan we naar de Zaanse Schans, een open woon- en werkgebied. Sommige attracties zijn gratis te bezoeken, zoals de Kaasboerderij, Klompenmakerij, Bakkerijmuseum, Tinkoepel, Albert Heijn museumwinkel en alle winkels. Voor andere attracties geldt een entreeprijs. Omdat we rekening houden met mogelijk regen op deze dag, wordt er een entreekaart gekocht voor het Zaanse Museum & Verkade Experience en voor de vaartocht van Windmill Cruises. Leden met een Museum-jaarkaart kunnen hiermee in alle attracties, uitgezonderd de Windmill Cruises. Mocht u de andere bezienswaardigheden willen bezoeken, dan zijn die kosten voor eigen rekening (ca. 2 – 10 euro).

De Zaanse Schans geeft een beeld van de Zaanstreek in de 17e en 18e eeuw. Dit betekent dat de toegankelijkheid hierop is afgestemd en het voor rolstoelen / rollators niet overal even toegankelijk is. Er zijn wel laagdrempelige bruggen en invalidetoiletten. Bij het Zaanse Museum kunt u desgewenst een rolstoel reserveren.

Op weg naar Plekken van Plezier

De jaarlijkse Open Monumentendag staat weer voor de deur. Veel mensen denken dat het alleen officiële monumenten betreft maar die dag gaat het evenwel altijd over bijzondere plekken in de stad: speciale gebouwen, wateren, gezichten, structuren en soms hele of delen van wijken. Dit jaar gaat het om Plekken van Plezier, ofwel plekken die ons Zoetermeeders plezier geven. Denk aan het Wilhelminapark, Molen de Hoop en kinderboerderij Het Buitenbeest.

De opening vindt zaterdagochtend 14 september plaats in perenboomgaard Hof van Seghwaert aan de Zegwaartseweg/Gaardedreef. Wethouder R. Paalvast onthult dan een historisch informatiebord dat wederom door ons is gemaakt en er is heerlijk perensap verkrijgbaar. Vanaf 11.00 uur zijn vele plekken van plezier toegankelijk. De vier oudste kerken in het Dorp en de Vredekerk langs de Europaweg tonen hun bijzondere interieurs, organisten spelen met plezier, kleine expo's hebben het algemene thema als uitgangspunt. Vanaf de Nicolaaskerk zijn er op gezette tijden rondwandelingen tussen het gerenoveerde kerkhof aldaar en het Wilhelminapark. Het ruim honderd jaar oude Kunst en Vriendschap speelt op het oude schoolplein tussen Dorpsstraat 110-116 met secties slagwerk, big band en fanfare.

In ons pand 't Nieuwe Huys Dorpsstraat 132 richten we ons ook op Plekken van Plezier. Met een expositie wordt het rijke verenigingsleven van Zoetermeer belicht. Ook in de Olympus, nu vooral bekend als de Ballenbak aan de Voorweg, heeft Oud Soetermeer een expositie met films ingericht over de vermaarde koepel waar onder meer turnkampioenschappen zijn gehouden. Kijk voor het volledige programma in de lokale bladen, www.openmonumentendag.nl en www.oudsoetermeer.nl.

Erratum:

In het Verenigingsnieuws, gevoegd bij de publicatie "Kleine Zoetermeerse Geschiedenissen" in juni, is bij de foto van het erelid Bob Switzar vermeld dat deze is gemaakt door Aat Hoogland. Dit moet zijn Jan van Es.

